

FELSEFİ BİR PROBLEM OLARAK SAVAŞ

YIL / YEAR 14, SAYI / ISSUE 28 (GÜZ / AUTUMN 2016/2) ss. 107-113

AYSEL DEMİR

Yrd. Doç. Dr., Kırıkkale Üniversitesi
Fen Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü
ayselmus1@hotmail.com

Öz

Savaş, bir insan eylemi olarak yorumlanan felsefi bir problemdir. Bu çalışmada savaşın felsefi temelleri, savaş stratejileri analiz edilecektir. Savaşın tarihi oldukça eskidir ama bu tarihsel süreçte, iyi organize edilmiş bir savaş eğitimi ve yapısıyla karşılaşmayız. Savaş, güç kullanımı, iradesini kabul ettirme ve bunun için karşındakini yok etme amacını güder. Tarihsel süreç içinde savaş kavramı hiçbir zaman popülerliğini kaybetmemiş buna karşın sürekli içerik değiştirmiştir. Savaşları genellikle devletler başlatır ama günümüzde savaşın yapısı teknolojinin etkisiyle o kadar değişmiştir ki bireyler oturduğu yerden bir düğmeye basarak savaşlara dâhil olabilmekte, savaşları yönlendirebilmektedir. Eskiden savaşlar birebire insan gücüyle yüz yüze cephelerde yapılırken 21. yüzyılda savaş, daha çok teknoloji üzerinden ilerlemektedir. Silah seçimleri de buna göre şekil almaktadır. Son dönemlerde terörizm de savaşın en kötü biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Anahtar kelimeler: Savaş, strateji, felsefi problem, teknoloji, terörizm,

THE WAR AS A PHILOSOPHICAL PROBLEM

Abstract

War is a philosophical problem that can be judged as a human action. In this study, I will analyse the tactics, the strategies and the philosophical basis of war in this study. I explore the aim and structure of the war. The history of war is fairly old however early war raids were not well organized because of not having any formal training. War involves the use of force and killing which aim to capture the other. War can be seen both as a universal and ancestral aspect of human nature and as a result of specific socio-cultural circumstance War has been morphing for ages and particularly the nature of war changed. The origins of conventional war were always in government However; these days' individuals can wage war. Today, the fast pace of technological change, an increasing level of knowledge in every imaginable party and group, easy access across borders made more porous for the purpose of international trade and investment, and a rapidly increasing global population combine to shift not merely the tactics and strategies, but the very nature of war itself. The weapons of choice have become backpack bombs, computer and biological viruses, and chemical Terrorism is the next highest and worse stage of war.

Key words: War, strategy, philosophical problem, technology, terrorism

Günümüzde barış özlemi söylemleri herkesin dilinde olmasına rağmen, İnsan içinde yaşadığı huzursuzlukla savaşa daima göz kırpmaktadır. Yaşamda insanoğlu, dış dünyada hak, hukuk, adalet, özgürlük, eşitlik ve insan hakları gibi değerlerin peşinde koşarken, bir taraftan da iç dünyasındaki savaş çılgınlıklarının esiri olmaktadır. Tarihsel sürece bakıldığında, her çağda savaş için bir kılıf aramış, şiddeti meşru hale getirmek için insanoğlu elinden geleni farkına vararak veya farkında olmayarak yapmıştır.

Tarih boyunca insanlar bir şekilde savaşın içinde bulunmuşlar, şiddet uygulayan veya uygulanan taraf olmuşlar, güç kullanımının baskısı altında eylemlerde bulunmuşlardır. Savaşlar genellikle dini, milli, siyasi ve ekonomik çıkarlar temelinde gerçekleşir. İnsanların değişik amaçlar uğruna savaşmaları hem tarihin hem de felsefenin konusu olmuştur. Savaş felsefesi, savaşın insanlık için anlamı, kökeni ve savaş etiğini inceler. Savaş insanoğlunun toplumsallaşmaya başladığı andan itibaren kendini var etmiştir. Bu bağlamda, ilkçağ filozoflarından Herakleitos “savaş her şeyin babasıdır” iddiasında bulunurken savaşın, evrende bir varoluş mücadelesinin sonucu olduğunu bize vurgular. Thomas Hobbes “insan insanın kurdudur” derken, insanoğlunun evrende iki kişi olmaya başladığı andan itibaren bir toplumsallaşma süreciyle, bir varoluş savaşının da başladığını vurgular.

Savaşın temel güdüsünde düşmanca niyet ve davranışlar bulunur. Toplumsallaşma sürecinde, savaşın karşılıklı olarak başlamasıyla bu düşmanca niyet, her türlü şiddet aracılığıyla egemenlik altına alma savaşına dönüşür. Bu arada bir iradeler çatışması ortaya çıkar ve bu iradeyi kabul ettirmek için her türlü şiddet kullanılır. Bu anlamda savaş, güç sınaması veya iradelerin çatışması şeklinde tanımlanabilir. Savaşta kullanılan baskı ve zorlama aracılığıyla karşıt toplum veya devlet şiddete maruz kalır. Bu süreçte şiddet, bir şekillendirme mekanizması olarak karşımıza çıkar. Savaş, karşılıklı şiddeti kendine temel alarak siyasi güç kullanımı (silahlı veya silahsız) üzerinden hareket eder. Devletler ya çıkarlarını korumak için ya da çıkar sağlamak için siyasi güç gösterisinde bulunurlar. Savaşın içinde aktif olarak etkileyen ve etkilenen olarak hükümet, asker ve halk bulunur. Dolayısıyla savaş ve savaşın sonuçları toplumun her kesimini bağlar. Savaşın ve barışın öznesi devlet olup, devletlerin sürdürülebilirliklerini sağlamak için egemenlik kurma hakları vardır. Bir devletin savaş durumundan söz edebilmesi için, öncelikle devletlerden en az birinin açıkça savaş ilan etmesi gerekir ki bu durum, karşılıklı bir savaş hukukunun da ortaya çıkması anlamına gelir.

Güç kullanımı araçları savaşlarda çağlar boyunca değişmiş, özellikle de savaş stratejileri bu değişimden payını yeterince almışlardır. Strateji, savaşın yapısını belirlemektedir. Bu anlamda, M.Ö. 6. yüzyıl da yaşamış, savaş konusunda askeri taktikler veren Sun Tzu'nun da kitabına adını verdiği gibi ‘savaş, bir sanattır’, strateji de bu sanatın olmazsa olmaz bir ürünüdür. Strateji bize savaşın kazanılması için hangi yöntemlerin izleneceğini, zorlama ve baskının nerede kullanılacağını, düşmanın nasıl ele geçirilip, ele geçirilene nasıl elde tutulup korunması gerektiğinin yollarını verir. Bu bağlamda, si-

yasi amaçların uygulanması için ortaya konan strateji; savaşın siyasi boyutlarını göstererek savaşı kazanmada sonuçlar-yöntemler-araçlar bağlamında uygulanmalıdır (Stephens ve Baker, 2009: 16). Sonuç; zafere, yöntem; askeri diplomasi ve ekonomik yaptırıma, araç ise silah veya para gibi kaynaklara işaret eder. Bunlar sistemli olarak uygulandığında savaş stratejisi de başarılı olur. Bu anlamda devletler, savaşa girmeden önce tüm siyasi, ekonomik ve diğer unsurları stratejik olarak göz önünde bulundurmalıdırlar (Stephens ve Baker, 2009: 18).

Stratejik hareketle yürütülen bir savaş, daima güç dengelerini değiştirir. Strateji aynı zamanda adil bir savaşın gerçekleştirilmesi için de bir gerekliliktir. Bu bağlamda, strateji, hem dengeleri değiştirir hem de savaşlarda adil uygulamaların gerçekleştirilip, onların korunmasına da yardımcı olabilir. Haklı ve meşru olarak yapılan savaş, genelde etik bir savaş olarak kabul edilir. Stratejik bir savaş, savaş hukukunu kendine temel almalıdır ve şu üç temel üzerinde ilerlemelidir. İlk savaş açma hakkı ya da savaşa başvurma hukuku (jus ad bellum), ikinci olarak, savaşanların ve savaşa maruz kalanların hukuku (jus in bello) ve üçüncü olarak da savaşın sonlandırılarak barış yapılması hukuku (jus post bellum).

Felsefe tarihine genel olarak baktığımızda filozofların savaş üzerine birçok söylemlerde bulunup, savaş kavramını irdelediklerini, savaşın özüne dair belirlemeler yaptıklarını görürüz. Bu anlamda, yukarıda belirttiğimiz üzere "savaş her şeyin babasıdır" diyen Herakleitos'a değinmeden geçemeyiz. Diyalektik evrende, savaşın var olmak için zorunlu egemen itici güç olduğunu, evrenin döngüsel yapısının karşıtlıkların savaşarak vardığı harmoniye bağlı olduğunu bir logos çerçevesinde aktaran Herakleitos, savaşın bir oluş nedeni olduğunu açıkça bize belirtmektedir. Platon'un savaş üzerine düşüncelerine bakıldığında, onun haklı savaş kuramındaki söylemi aynen kullanmasa da, savaş zamanı sivil-savaşan ayırımına gitmeyi desteklediğini görürüz. Bu anlamda Platon, site devletleri arasındaki savaşların amacının barışı tesis etmek olduğunu ileri sürer ve savaş sırasında çocuk, kadın, erkek sivil nüfusun düşman olarak görülmemesi gerektiğini vurgular. Aristoteles ise bir savaşın meşruiyet kazanabilmesi için kendini savunmak, müttefiklere yardım etmek, otoriteyi sağlamak, intikam almak gibi bazı gerekçelerin olması gerektiğini düşünür.

İnsanların bencil olduğunu, devletin iyiliklerin kaynağı olduğunu belirten Machiavelli ise *Prens* adlı eserinde, devletin başında olan prensin meşruluğu sağlamak için merhamet, sadakat, dürüstlük, dindarlık gibi erdemlere sahip olması gerektiğini belirtmektedir (Bellamy, 2006: 56-55). Devletin sürdürülebilirliğinde, halkı dizginlemek ve kontrol altında tutmak için adalete ve halkı yabancı saldırılara karşı koruyan bir orduya ihtiyacı vardır. Machiavelli "Savaş kimlere gerekliyse onlar için haklıdır ve tek umut askeri güç olduğundan kutsaldır" der ve ona göre, prensin ilk görevi; topluluğun silah ve adaletle korunmasıdır. Machiavelli, iyi bir prensin barış zamanında bile savaşı düşünmesi gerektiğini belirterek, asıl durumun savaş olduğunu belirtir.

mekte ve prensin her an tetikte olması gerektiğini öğütlemektedir (Machi-
velli, 2011: 90-92).

Hobbes, insanın doğası gereği kötü olduğunu ve doğal halin savaş hali olduğunu belirtmiştir. İnsanların savaşa girmesindeki temel nedenleri; rekabet, güvensizlik, şan ve şeref isteği olarak belirler. Hobbes'a göre, eşitlik fikrinden güvensizlik doğacaktır. Çünkü iki kişinin sahip olmak isteyeceği tek olan şey onları birbirine düşman edecektir. İki taraf da birbirlerini yok etme çabasına girip, birbirlerini egemenlik altına almak isteyecektir. Bu anlamda "insan insanın kurdudur". Güvensizlik ortamı savaşa yol açacaktır. İşte devlete de tam bu noktada ihtiyaç duyulmaktadır. Sadece devlet güç kullanarak bu savaş halini kontrol edebilir. Hobbes, savaşta kullanılan zor ve hilenin büyük erdemler olduğunu belirterek, devletin güçlüyken önündeki fırsatları değerlendirip sınırlarını ve egemenliğini genişletmek için çaba harcaması gerektiğini bildirir (Walzer, 2010: 55).

John Locke, doğa durumunun Hobbes'un iddia ettiğinin aksine bir barış durumu olduğunu söyler. Ona göre devlet, doğa durumunu korumak için kurulur ve nasıl devletler kendi iktidarını uygulamak için savaş durumuna geçiyorsa, insanlar da kendi iktidarını uygulamak için diğerlerine savaş açar. İktidar mücadelesi savaş durumunu ortaya çıkarır. Locke, insanların bu savaş durumu tehdidinden kurtulmak için doğa durumunu terk ederek toplumsallaştıklarını ve bu tehdidi bertaraf ettiklerini ileri sürmüştür. Böylelikle doğa durumunun sağladığı özgürlüğü, eşitliği ve güvenliği tehdit edebilecek savaş hali olasılığına karşı siyasal toplum meydana gelmiştir.

Rousseau, Hobbes'dan farklı olarak doğa durumundaki yalnız insanı; iyi ve özgür, doğa durumunu da insanlar arasındaki eşitliğin ortamı olarak görür. Bu anlamda Hobbes'un olumsuzladığı doğa durumu, Rousseau'da olumlu bir hal alır. Rousseau, *İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı* adlı eserinde, doğal eşitlik durumundan eşitsizlik durumuna geçişte, eşitsizliğin kökleşmesinin nedenlerini iş bölümü ve mülkiyetin ortaya çıkması sonucunda efendi-köle ayrılaşmasına bağlar. Rousseau'ya göre, savaş hali; gerçekte mülkiyet sahibi olmayla güç sahibi olma ve başkalarına hükmetme isteğinden kaynaklanır. Bu anlamda Rousseau, *Toplum Sözleşmesi*'nde "insan özgür doğar, oysa her yerde zincire vurulmuştur" (Rousseau, 2001: 14) vurgusunu yapar. Sözleşmeyle birlikte devlet, insanlar üzerinde bir egemenliğini kurar.

I. Kant ise, haklı savaş iddiasına karşılık hiçbir savaşın haklı olmayacağını savunur. Ona göre savaş, bütün ahlaksızlıkların temelidir. Savaş, ancak barışa ulaşmak için bir araç olarak tanımlanabilir (Bağcı, 2003: 112). Ebedi barışın sağlanması için bir barış ittifakının yapılması gerekir ki bu da gelecekteki savaşları önlemede etken olacaktır. Ona göre, özgür olarak yaşayan bireylerin yaşadığı toplumda, savaşlar ve çatışmalar ortadan kalkar. Kant'a göre, sürekli barışın tesis edilmesi için her devlet, barış idealini göz önünde bulundurmalıdır. Kant, amacın ebedi bir barışı teşkil etmek olduğunu belirtmektedir (Kant, 1984: 25).

G. W. F. Hegel savaş, toplumun işleyişi ve özgürlüğün elde edilmesi açı-

sından pozitif olarak değerlendirir. Kilise'nin yozlaşmasının karşısında devleti yücelten Hegel, kutsal ve egemen Kilise'den boşalan alana devleti yerleştirmiştir (Yalvaç, 2008: 92). Hukukun kaynağı din değil, devlettir. Hegel'e göre her devlet kendi menfaatini ve bağımsızlığını korumakla yükümlüdür. Barış yoluyla çözülemeyen siyasi problemler doğal olarak savaş yoluyla çözülecektir. Çünkü savaş, iki egemen devletin her ikisinin de hakları olduğunu ileri sürdüğü çatışmalı bir ilişkiye işaret etmektedir (Yalvaç, 2008: 92). Hegel savaşı en son ama en kesin çözüm şekli olarak değerlendirmiştir. Hegel'e göre barış rahatlatıcı ve boşluğa düşürücü bir nitelik taşıırken, savaş devleti geliştiren dinamizmi bünyesinde taşımaktadır.

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren farklı bakış açıları ortaya çıkmış ve karşımıza Rawls'un *Halkların Yasası* adlı eseriyle savaşa farklı bir biçimde yaklaşmıştır. Eserinde devletleri; haklı savaş bağlamında halklar iyi düzenlenmiş halklar, zorluk içindeki toplumlar ve yasa tanımaz devletler olarak üçe ayırmaktadır. *Halkların Yasası*'nda iyi düzenlenmiş halklar sadece kendilerini savunma hakkına sahip olup, birbirleriyle savaşmazlar. İyi düzenlenmiş halkların üç gruba dikkat etmesi gerekir: Yasa tanımaz devletin liderleri ve yetkilileri, askerleri ve son olarak sivil nüfustur. İyi düzenlenmiş devletler, yasa tanımaz devletlerin liderlerini ve yetkililerini sivil nüfustan ayırt etmelidirler. Rawls'a göre, savaşı başlatanlar ulusların sıradan sivil halkı değil, liderleridir. İyi düzenlenmiş halklar, insan haklarına mümkün olduğunca saygı göstermek zorundadır (Rawls, 2006: 97-100).

20. yüzyılın son çeyreğine kadar savaşlarda tarafların üniformalı güçleri karşılaşır ve savaşın meydana geldiği bölge dışındaki sivil unsurlar bu çatışmalardan etkilenmezdi. Fakat günümüzde "topyekûn savaş" kavramıyla birlikte, toplumun her kesimi düşman olarak görülüp savaşın içine çekilmiş ve savaştan etkilenir hale gelmiştir. 21. yüzyılda teknoloji çağının etkisiyle, savaşın yapısı da teknolojik olarak değişmiştir. Savaş, biçim ve içerik olarak birçok değişim yaşamış ama 21. Yüzyıl da bu değişim baş döndürücü bir hal almıştır. Küreselleşmenin etkisiyle dünya küçük bir köy haline gelmiş, bilgi teknolojilerindeki gelişimle insan ve insan etkinlikleri yeniden tanımlanır olmuştur. Teknolojinin etkisiyle, dünyanın küçülmesi, seyahat ve haberleşmenin hızlanması, zayıflara güçlü olma fırsatı vermiş, aynı zamanda düşmanlarını kolayca yok edecek bir ortam sağlamıştır. Clausewitz'in *Savaş Üstüne* adlı eserinde belirttiği gibi "savaşın niteliği de aynı bu kalemin gibi kabuk değiştirmiştir (Clausewitz, 1997: 18).

Savaşlar teknolojik devrimin etkisiyle biçim değiştirerek varlıklarını korumuş, bu durum da ya adaleti sağlama, ya hukuk kurallarını yerine getirme ya da demokrasiyi sağlama olarak insanlığa sunulmuştur. Bununla birlikte savaş, hiçbir çağda karşımıza bu kadar sözde adalet, özgürlük, eşitlik, hak-hukuk ve demokrasi adına yapıldığı çığlıklarıyla gelmemiştir. Bu bağlamda, 21.yüzyılda savaşın çok boyutlu bir biçim aldığı açıkça görülmektedir. Özellikle savaş kurallarını hiçe sayan, doğrudan sivil halkı hedefleyen 21. yüzyılın belası terörizm hayatın her alanında korkutucu bir biçimde ortaya çıkar ha-

le gelmiştir. Teknolojik ve ekonomik gelişmelerle birlikte küreselleşen dünyada terörizm de küreselleşmiş ve devlet sınırlarını aşarak uluslararası tehdit boyutuna gelmiştir. 21. Yüzyılda da terörizm sistematik bir korku yaratma mekanizması haline gelmiş, hem silahlı çatışma kurallarını ve stratejilerini hem savaş hukukunu hem de medeni hukuku tanımayıp, bunları yaptıkları eylemlerle ters düz etmiştir.

Teröristin vücuduna sardığı patlatıcıyı patlatan tek kişinin, mevcut durumda hem bir stratejiyi hem de stratejik bir silahı temsil etmesi savaşın, savaş hukukunun ve savaş stratejisinin acı bir biçimde değiştiğini, insanlık dışı yeni bir biçim aldığına bize ne yazık ki açıkça göstermektedir.

Informative Abstract

The War as a Philosophical Problem

War is a philosophical problem that can be judged as a human action. Especially Just War Theory holds that morals do apply to war. Aristotle, Cicero, Augustine, Aquinas are among the philosophers who have espoused some form of a just war philosophy. In this sense, I will analyse the tactics, the strategies and the philosophical basis of war ethically in this study. I explore the aim and structure of the war and I will ask when should a state go to war? In what ways and to what extent should a nation influence other nations short of declaring war? What legal rules and ethical principles should govern how we conduct the war?

The history of war is fairly old. However, early war raids were not well organized because of not having any formal training. War involves the use of force and killing which aim to capture the other. War can be seen both as a universal and ancestral aspect of human nature and as a result of specific socio-cultural or ecological circumstances. War has been morphing for ages and particularly the nature of war changed. The origins of conventional war were always in governments. However, these days' individuals can wage war. Today, the fast pace of technological change, an increasing level of knowledge in every imaginable party and group, easy access across borders made more porous for the purpose of international trade and investment, and a rapidly increasing global population combine to shift not merely the tactics and strategies, but the very nature of war itself. The weapons of choice have become backpack bombs, computer and biological viruses, and chemicals. Terrorism is the next highest stage of war. Unarmed actors thousands of miles away can participate in a conflict even by sitting at their computer, a different form of unconventional warfare is emerging in the 21st century.

War is justifiable in the protection of core rights and it is only justified if waged in a state or nation's self-defence, or waged in order to end gross violations of human rights.

Keywords: War, Ethics, Strategy, Philosophical problem, Just War Theory

Kaynakça

- Bağce, Emre, "Küresel Savaşların Eşiğinde Kant ve Hegel'i Yeniden Okumak: Sürekli Barış için Savaş Gerekli mi?", *Doğu-Batı*, Cilt 6, No 24, 2003.
- Bellamy, Alex J., *Just Wars, From Cicero to Iraq*, Cambridge, Polity Press, 2006.
- Kuçuradi, İ., *Barışın Felsefesi-200. Ölüm Yıldönümünde Kant*, Ankara, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, 2006.
- Machivelli, N., *Prens*, çev. Kemal Atakay, İstanbul, Can Sanat Yayınları, 2011.
- Hobbes, T., *Leviathan*, çev. Semih Lim, İstanbul, Y.K.Y., 2004.
- Kant, İ., "Ebedi Barış Üstüne Felsefi bir Deneme", çev. Nejat Bozkurt, İ. Kant, *Seçilmiş Yazılar*, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1984.
- Rawls, J., *Halkların Yasası*, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2006.
- Rousseau, J. J., *Toplum Sözleşmesi*, çev. Vedat Günyol, İstanbul, Adam Yayınları, 2001.
- Rousseau, J. J., *İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı ve Temelleri Üzerine Konuşma*, çev. Rasih Nuri İleri, İstanbul, Say Yayınları, 2004.
- Stephen A. and Baker. N., *Savaşı Anlamak*, Çev: Süleyman Yazır, Ankara, Phoenix Yayınevi, 2009.
- Walzer, M., *Haklı Savaş Haksız Savaş*, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2010.
- Yalvaç, F., *Hegel'in Uluslararası İlişkiler Kuramı: Dünya Tini, Devlet ve Savaş*, Ankara, Phoenix Yayınevi, 2008.